

NAUJOS DISERTACIJOS

V. Andrejauskas. Aklųjų rehabilitacijos ir integracijos socialinės problemos¹

Aklumas yra vienas iš didžiausių žmogaus fizinių defektų. Jo pasekmės, individui vystantis (ypač jei jis gimė aklas arba neteko regėjimo ankstyvame amžiuje), jo asmeniniam ir socialiniam gyvenimui yra sunkios. Absolūtus akklumas žmogų daro negyvybingą, jeigu jam nesuteikiama jokia pagalba iš šalies. Tokį sudėtingą defektą ir jo padarinius nepakanka kompensuoti vien fiziologinėmis organizmo priemonėmis.

Socialiniu požiūriu bene svarbiausia yra tai, kad akklumas apriboja žmogaus savarankiškumo galimybes, daro jį priklausomą nuo kitų. Regėjimą praradęs žmogus tarsi iškrinta iš įprasto visuomenės gyvenimo, praranda savo, kaip visuomenės nario, funkcijas, vadinasi, ir savo vertę. Nepaisant didelių socialinių poslinkių ir mokslo bei technikos pasiekimų, kurių pagrindu aklųjų padėtis daugelyje šalių yra esmingai pasikeitusi, ir mūsų laikais ši problema yra svarbi.

Aklų žmonių įsijungimo į normalų gyvenimą, jų socialinių funkcijų atkūrimo bei išvystymo procesas yra vadinamas jų rehabilitacija ir integracija. Tai sudėtingas procesas, ir ne visi jo aspektai yra vienodai ištirti. Daugiausia tiriami tie klausimai, kurie yra tiesiogiai susiję su praktika (medicinine, pedagogine, psichologine, technine ir kita), su pastangomis ištaisyti

individo nukrypimus nuo normos, o tie klausimai, kurie liečia bendras socialines aklųjų, kaip specifinės žmonių grupės, rehabilitacijos ir integracijos sąlygas, tarybinėje literatūroje mažai tėra nušviesti. V. Andrejausko disertacija — bandymas nors iš dalies šią spragą užpildyti.

Pirma disertacijos dalis skirta aklųjų rehabilitacijos ir integracijos sociologiniam aspektui nušviesti. Skirtingai nuo kitų autorių, V. Andrejauskas dėmesį sutelkia ne į atskiro *Individo*, bet į aklųjų socialinės grupės rehabilitacijos ir integracijos bendras socialines sąlygas. Kiek aklieji yra susibūrę į organizacijas, kurios sąmoningai išreiškia visų aklųjų, kaip specifinės žmonių grupės, interesus ir siekia realizuoti socialinį aklųjų pilnaverčiųumą, tiek galima kalbėti apie organizuotą aklųjų judėjimą ir apie grupinę aklųjų sąmonę, kuri čia priešpastatoma reginčiųjų sąmonei. Aklųjų rehabilitacija ir integracija suprantama kaip procesas, kuriame ši grupinė sąmonė susiformuoja ir kuriame minėtas prieštaravimas nyksta tiek, kiek visuomenės raidoje susiklosto socialinės ekonominės sąlygos, kuriomis visuomenės ir atskirų jos grupių interesai vis labiau sutampa, kuriomis visi individai gali pasireikšti kaip lygiateisiai, socialiniu požiūriu pilnaverčiai visuomenės nariai.

Darbe atskleidžiami kai kurie teoriniai aklųjų rehabilitacijos ir integracijos sampratos nenuoseklumai ir prieštaravimai: istoriškumo principo ignoravimas, aklųjų problemų atitraukimas nuo visų in-

¹ Filosofijos kandidato laipsnio disertacija, apginta 1975 m. gegužės 7 d. VVU Istorijos fakulteto Mokslo laipsnių teikimo taryboje; mokslinis vadovas doc. A. Lozuraitis; oficialieji oponentai: filosofijos daktaras prof. I. Zaksas, filosofijos kandidatas e. doc. p. E. Gendrolis.

validų socialinio pilnavertiškumo problemų ir nuo bendrų socialinių šio pilnavertiškumo realizavimo sąlygų, aklyjų reabilitacijos ir integracijos proceso atskirų aspektų absoliutizavimas, tendencija aklyjų socialinio pilnavertiškumo problemą paversti problema, liečiančia tiktai pačius akluosius ir kt.

Antroje disertacijos dalyje bendrais bruožais apžvelgiama aklyjų socialinė raida. Parodoma, kad paplitusi nuomonė (B. Lonelfeldas, K. Štelis ir kt.), jog senovėje buvęs aklyjų gerbimo laikotarpis, nėra pagrįsta, nes per daug žemas buvo visuomenės ekonominis ir kultūrinis išsivystymas. Susiformavus klasiinei visuomenei, socialinę žmonių vertę lėmė turtinė padėtis; aklieji čia išimties nesudarė. Daugelio jų pragyvenimo šaltinis buvo elgetavimas. Feodalizmo epochoje ėmė reikštis organizuotos aklyjų globos ir jų savitarpio pagalbos pastangos: steigiamos prieglaudos, kuriasi akly elgetų organizacijos. Tačiau iki pat prancūzų buržuazinės revoliucijos aklyjų globa buvo nesistemiinga. Visuomenės pažiūra į akluosius ir jų sugebėjimus buvo neigiama, o pačių aklyjų pastangos kovoti su tokia padėtimi buvo neorganizuotos ir atsitiktinės.

Kapitalizmas akliesiems davė didesnes socialines teises ir geresnes jų realizavimo sąlygas: labiau išsivystė filantropija, pradėta akluosius sistemingai mokyti — tai sudarė prielaidas jų asmenybei vystytis, formuotis organizuotam aklyjų judėjimui už socialinį pilnavertiškumą. Šio judėjimo orientacija į aklyjų savitarpio pagalbą reiškė nusistatymą prieš globą, kuri visada buvo susijusi su iškreiptu aklyjų sugebėjimų pavaizdavimu, su jų pažeminimu ir

nušalinimu nuo prasmingo visuomenės gyvenimo. Organizuoto aklyjų judėjimo susiformavimas reiškė, kad aklieji vis labiau įsijungia į savo problemų sprendimą. Aklyjų segregacijos idėjas vis labiau ima išstumti aklyjų reabilitacijos ir integracijos idėjos, pačių aklyjų siekimas iškovoti socialinį pilnavertiškumą. Objektivias prielaidas šiems uždaviniams spręsti sudaro socializmas.

Trečioje disertacijos dalyje disertantas išanalizavo aklyjų reabilitacijos ir integracijos problemas socializmo sąlygomis. Jis parodė, kad humanistinė socializmo prigimtis turi lemiamos reikšmės aklyjų socialinės padėties pasikeitimui. Kuriant socializmą, nyksta visuomeninių santykių susvetimėjimas ir susidaro palankiausios sąlygos istorijoje vystytis aklyjų asmenybei, realizuoti jų socialinį pilnavertiškumą. Socializmas išlaisvina akluosius nuo šimtmečius trukusios materialinės priklausomybės, tuo panaikindamas objektyvias prielaidas akliesiems pažeminti: Aklyjų socialinės politikos pagrindą čia sudaro jų socialinio pilnavertiškumo pripažinimo principas. Šios politikos naujumas, palyginus su ankstesne padėtimi, ryškiausiai atsiskleidžia, organizuojant socialinį aprūpinimą, mokymą ir auklėjimą, jų įdarbinimą, ugdant aklyjų savarankiškumą. Tačiau automatiškai socializmas nepanaikina ankstesnės aklyjų padėties ir tradicinės visuomenės pažiūros į juos; aklyjų socialinio pilnavertiškumo problemos sprendimas sudaro socializmo ir komunizmo kūrimo bendro proceso dalį. Lemiamą visiškos aklyjų reabilitacijos ir integracijos sąlyga yra sėkmingai sprendžiami pagrindiniai komunizmo kūrimo uždaviniai.